

Nr 4.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrad disposition av bergmästarbostället Knutsberg i Nora socken; given Drottningholms slott den 16 december 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

John Ericsson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 16 december 1949.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE, ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och jordbruksdepartementen anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga angående *ändrad disposition av bergmästarbostället Knutsberg i Nora socken* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 26 januari 1949 har kommerskollegium föreslagit, att det av bergmästaren i nuvarande västra distriktet disponerade bergmästarbostället Knutsberg cirka 3 km från Nora stad jämte tillhörande fondmedel överlämnas till en stiftelse, benämnd Bruksägarnes och allmänna bergslagens inom Nora och Linde bergmästardöme stiftelse till bergsbrukets främjande (Knutsbergsstiftelsen).

Kommerskollegium erinrar om att bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg, som genom en 1937 beslutad ändring av rikets indelning i bergmästardistrikt upphört att tjäna som boställen åt bergsstatstjänstemän, på förslag av Kungl. Maj:t (prop. 1945: 182) och efter riksdagens medgivande (r. skr. nr 253) överlämnats det förra till stiftelsen bergsskolan i Filipstad och det senare till Grythytte, Hellefors, Hjulsjö och Nya Kopparbergs bergslagers stiftelse för bergsbrukets främjande.

Innan jag närmare redogör för nu föreliggande förslag, torde vissa uppgifter böra lämnas rörande Knutsbergs tillkomsthistoria m. m.

»Herrar Bruksägare jemte Allmänna Bergslagen» i Nora, Lindes och Ramsbergs, Lekebergs och en del av Karlskoga samt Lerbäckes bergmästardöme förvärvade år 1748 från dåvarande bergmästaren en fastighet i Nora socken, kallad Knutsberg och omfattande $\frac{1}{3}$ mantal. I fångeshandlingen uttalades, att köparna förvärvade fastigheten för att den skulle bli ett ständigt bergmästarboställe för deras bergmästare. Bostället utökades 1777 med $\frac{1}{3}$ mantal och år 1793 med $\frac{1}{2}$ mantal. Å den senast inköpta fastigheten, benämnd Lilla Älvstorp, beviljades fasta för respektive brukssocieteten inom Nora och Linde bergmästardöme. De tidigare förvärven synas icke vara lagfarna. Bostället redovisas i gällande jordebok bland skatteegendomar, boställen, såsom tre särskilda fastigheter, Älvstorp eller Knutsberg nr 1, 2 och 3 om respektive $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{2}$ mantal.

Bruksocieteten, d. v. s. bruksägarna inom bergmästardömet, brukade i äldre tider sammanträda vid behov. År 1848 förenade sig brukssocieteten i Nya Kopparbergs m. fl. bergslager med denna societet. Efter år 1871 synes något sammanträde icke ha hållits förrän 1929, då »bruksägare inom Nora och Närkes bergmästardöme» samlades till överläggningar. Vid detta tillfälle utsågos tre fullmäktige för bergmästarbostället Knutsberg. Sådana ha sedan dess funnits och bl. a. varit representerade vid av- och tillträdessyn rörande Knutsberg. Boställets areal utgör, sedan vissa avsöndringar gjorts för järnväg och vägförvaltning, drygt 99 hektar, varav åker 35, skogsmark 60, tomt och trädgård 2 samt övrig mark 2 hektar. Jordbruket är utarrenderat och drives som en självständig enhet. Skogen är ställd under domänstyrelsens överinseende. Årliga virkesavkastningen uppgår till 80 m³ fast mått. Taxeringsvärdet utgör f. n. 54 500 kronor, därav 46 200 kronor jordbruksvärde inklusive värde å skogsmark samt 8 300 kronor skogsvärde. Brandförsäkringsvärdet å bostäder och ekonomibyggnader har hittills varit 110 800 kronor, varjämte växande skog är försäkrad för 25 000 kronor.

Till bostället höra vissa fondmedel, »Bergmästarbostället Knutsbergs gruvemedel», f. n. uppgående till omkring 25 800 kronor. Dessa medel ha tillkommit genom att ersättning för intrång å boställets mark m. m. överlämnats till statskontoret för att särskilt förvaltas såsom en räntebärande fond, varå boställshavaren tills vidare äger uppbära avkastningen.

I sin skrivelse den 26 januari 1949 lämnar *kommerskollegium* vissa uppgifter angående det ekonomiska utbytet av boställsförmånen samt om byggnadernas beskaffenhet.

Avkastningen å »Bergmästarbostället Knutsbergs gruvemedel», som boställshavaren får tillgodogöra sig, har de senaste åren varit 876 kronor årligen. Inräknas detta belopp i inkomsterna uppgå dessa till (1 630 + 876 =) 2 506 kronor och understiga de redovisade utgifterna med 1 401 kronor. Detta sistnämnda belopp kan betraktas som boställshavarens årskostnad för bostad, vars värde icke upptagits bland inkomsterna. Någon ersättning av statsmedel för av bergmästarämbetet disponerade expeditiionslokaler (två rum) utgår icke.

Både bostäderna och ekonomihusen äro gamla. Bostadsbyggnaderna lära åtminstone delvis vara över 200 år gamla, ladugård, brygg- och bagarstuga, spannmålsmagasin m. m. byggdes för mer än hundra år sedan, under det att stall, redskapshus och loge tillkommit i början av 1900-talet. Beträffande ekonomibyggnaderna torde i vissa fall genomgripande om- eller nybyggnader vara erforderliga. Kostnaderna komma i sådant fall att ställa sig förhållandevis höga. Sålunda lär ny ladugård ha kostnadsberäknats till 36 000 å 45 000 kronor. Redan ett enda sådant nybygge, som i princip åligger boställshavaren, skulle förvandla dennes nuvarande ej särdeles stora förmån av boställsinnehavet till en årlig förlust. Finansieringen kan också komma att bereda svårigheter och utsätta boställshavaren för risker utan motsvarande ekonomiska förmåner.

Kommerskollegium har vidare anfört i huvudsak följande.

Dessa omständigheter, som av nuvarande boställshavaren bergmästaren G. Bergwall vid åtskilliga tillfällen under hand blivit belysta, ha föranlett kommerskollegium att samråda om en annan ordning med boställshavaren och brukssocietetens fullmäktige, vilka låtit sig representera av Jernkontorets gruvbyrås kommitté för bergmästarboställena. Det har därvid befunnits lämpligt att söka att i Nora stad eller i dess närhet förvärva eller nybygga ett lämpligt bostadshus. Kombinationen av bostad med lantbruk och skogsdrift må visserligen på sin tid ha varit välmotiverad men kan numera knappast anses vara lämplig. På vilket sätt försäljningen skall ske torde i detta sammanhang icke behöva preciseras. Bekant är emellertid, att Nora stad har intresse för vissa markförvärv, varjämte närbelägna gruvföretag, delvis med gruvutmål på boställets mark, också lära vara intresserade. Frågan om jordbruksegendomens disposition är givetvis även beroende av gällande statliga bestämmelser. — Ur kollegii synpunkt framstår det som en bestämd fördel, att i samband med anskaffande av nytt boställe frågan om en lämplig lokal för bergmästarämbetets arkiv i omedelbar anslutning till expeditiionslokalerna får en tillfredsställande lösning.

Då äganderättsförhållandena beträffande bostället, framhåller kommerskollegium, icke äro klara, vilken omständighet bl. a. fått uttryck i att en del av egendomen icke är lagfaren, har det synts påkallat att finna någon lämplig fast form för ägandet och förvaltandet av bostället m. m., samtidigt som donationernas ursprungliga ändamål bibehålles. Från dessa utgångspunkter har utarbetats utkast till stadgar för en stiftelse för ändamålet (Knutsbergsstiftelsen). Stiftelsen, vars styrelse skulle tillsättas av Kungl. Maj:t och Jernkontoret, skulle äga och förvalta nuvarande boställe jämte dithörande fondmedel men borde så snart lämpligen kan ske anskaffa nytt boställe inom eller nära Nora stad för medel, erhållna genom försälj-

ning av Knutsberg, och med användande av fondmedlen i den mån så erfordras. Med hänsyn till vad som utsagts då donationerna gjordes, ha intagits bestämmelser om att, för den händelse bergmästare ej vidare skulle vara stationerad i Nora stad eller dess närhet, stiftelsens ändamål skall övergå till att avse främjandet av bergsbruket, huvudsakligen inom förutvarande Nora och Linde bergmästardöme. Därvid har som förebild tagits stadgarna för den stiftelse, som övertagit bergsstatsbostället i Kopparberg. Stadgeutkastet har godkänts av Jernkontorets gruvbyrås kommitté för bergmästarboställena ävensom av boställshavaren, som framhållit att boställshavaren borde i stadgarna beredas plats i stiftelsens styrelse. Eftersom kronan i förevarande ärende synes böra företråda bostället, har kollegium uppgjort förslag till gåvobrev. En med stöd av sådan handling gjord ansökning om lagfart borde enligt kollegii mening kunna beviljas, sedan den varit vilande enligt 10 § lagfartsförordningen.

Kommerskollegium hemställer under åberopande av det anförda bl. a. att Kungl. Maj:t måtte *dels* uppdraga åt kollegium att till en stiftelse, kallad Bruksägarnes och allmänna bergslagens inom Nora och Linde bergmästardöme stiftelse till bergsbrukets främjande (Knutsbergsstiftelsen), utfärda gåvobrev å bergmästarbostället Knutsberg, *dels ock* anbefalla statskontoret att till stiftelsen överlämna befintlig behållning å bergmästarbostället Knutsbergs gruvemedel.

I infortrade utlåtanden ha *statskontoret* och *domänstyrelsen* förklarat sig icke ha något att erinra mot bifall till kommerskollegii framställning.

Departementschefen. Den verkställda utredningen ger vid handen, att bergmästarbostället Knutsberg icke längre fyller sitt ändamål på tillfredsställande sätt. Enligt lämnade upplysningar har boställshavaren på grund av att bostaden är svårskött ansett sig nödsakad förhyra en lägenhet i Nora över vintern och tills vidare endast behålla expeditionslokaler å bostället, trots de personliga olägenheter detta medför. I likhet med kommerskollegium anser jag det därför lämpligt, att Knutsberg försäljes och annan bostad med expeditionslokaler och arkiv för bergmästaren i västra distriktet anskaffas i eller i närheten av Nora. Enligt vad jag inhämtat kan man räkna med att för fastigheten erhålla så stor köpeskillning att förslaget bör kunna realiserast.

Den form som kommerskollegium förordat för genomförande av planen synes också ändamålsenlig. Kollegii förslag innebär, att bostället överlämnas till en särskild stiftelse, för vilken stadgar skulle vara godkända av Kungl. Maj:t. Stiftelsen skulle bli ägare till och förvaltare av det nuvarande bostället jämte tillhörande fondmedel men skulle snarast möjligt anskaffa nya lokaler till bergmästaren inom ramen för tillgängliga medel. Först om i en framtid bergmästaren skulle få en annan förläggningssort — vilket f. n. saknar aktualitet — skulle stiftelsen erhålla motsvarande allmänna ändamål att främja bergsbruket inom vederbörligt område som den tidigare godkända stiftelsen för bergsstatsbostället i Kopparberg.

Äganderättsförhållandena beträffande bostället äro visserligen icke fullt klara. Överenskommelse har emellertid träffats med den sammanslutning, som närmast representerar de ursprungliga donatorerna, och överlämnandet till stiftelsen skulle från kronans sida ske under förbehåll av enskild rätt och utan hemulsskyldighet.

I likhet med vad som var fallet med bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg synes nu ifrågavarande ärende böra underställas riksdagen för godkännande.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att bergmästarbostället Knutsberg med tillhörande fondmedel må överlämnas till en tillämnad stiftelse, benämnd Bruksägarnes och allmänna bergslagens inom Nora och Linde bergmästardöme stiftelse till bergsbrukets främjande (Knutsbergsstiftelsen).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Nordvall.
